Dokumentarni film "Tristan"

Jelić, Karla

Undergraduate thesis / Završni rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University North / Sveučilište Sjever**

Permanent link / Trajna poveznica: https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:122:552541

Rights / Prava: In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.

Download date / Datum preuzimanja: **2024-03-29**

Repository / Repozitorij:

University North Digital Repository

Sveučilište Sjever

Završni rad br. 206/NOV/2021.

Dokumentarni film „Tristan“

3347/336

Koprivnica, rujan 2021. godine

Sveučilište Sjever
Sveučilišni centar Koprivnica
Trg dr. Žarka Dolinara 1, HR–48000 Koprivnica

Prijava završnog rada

Definiranje teme završnog rada i povjerenstva

ODJEL Odjel za komunikologiju, medije i novinarstvo

STUDIJ preddiplomski sveu ilišni studij Novinarstvo

PRISTUPNIK Karla Jelić | MATIČNI BROJ 3347/336

DATUM 30. 8. 2021. | KOLEGIJ Multimedijsko pripovijedanje

NASLOV RADA Dokumentarni film "Tristan"

NASLOV RADA NA ENGL. JEZIKU Documentary film "Tristan "

MENTOR Iva-Matija Bitanga | ZVANJE izv.prof. art.

ČLANOVI POVJERENSTVA
1. izv.prof. dr. sc. Iva Rosanda Žigo, predsjednica
2. doc. dr. sc. Irena Radej Mili i , lanica
3. izv.prof. art. Iva-Matija Bitanga, mentorica
4. doc. art. Mario Periša, zamjenski lan
5.

Zadatak završnog rada

BROJ 206_NOV_2021

OPIS

Pristupnica detaljno analizira dokumentarni film o transrodnoj osobi tinejdžerske dobi na kojem se radilo u vremenskom rasponu od godinu dana i s više suradnika.
Zadatak ovog završnog rada bio je definirati pojmove transrodnost, queer i dokumentarni film.
U radu je potrebno istražiti pokrivenost queer tema u medijima. Istražiti na koji način se redatelj može odnositi prema subjektu snimanja ili protagonistu u dokumentarnom filmu. Prikazati načine na koje su se redatelji odnosili prema queer protagonistima u dokumentarnom filmu. Izraditi dokumentarni film o transrodnoj osobi koji će biti okosnica završnog rada. Prikazati sve procese izrade dokumentarnog filma, od pretprodukcije, snimanja do postprodukcije. U radu opisati suradnju s producenticom, snimateljicom, dizajnerom špice i montažerom zvuka. Pokazati tehnike intervjuiranja subjekata u filmu.
U zaključku definirati na koji način rad prikazuje queer protagonista publici te znanja o mediju stečena iskustvom proživljenim kroz proces izrade dokumentarnog filma.

ZADATAK URUČEN 30.8.2021 | POTPIS MENTORA

SVEUČILIŠTE SJEVER

Sveučilište
Sjever

Odjel za komunikologiju, medije i novinarstvo

Završni rad br. 206/NOV/2021.

Dokumentarni film „Tristan“

Student

Karla Jelić, 3347/336

Mentor

Doc. Art. Iva Matija Bitanga

Koprivnica, rujan 2021. godine

Predgovor

Ovaj završni rad simbolično prikazuje razlog mog upisivanja na studij novinarstva, pokušaj mijenjanja načina na koji ljudi razmišljaju.

Prvenstveno zahvaljujem Tristanu i njegovoj obitelji na hrabrosti i povjerenju koje su mi pružili.

Zahvaljujem mentorici doc.art. Ivi Matiji Bitangi na kritici, savjetima i podršci pri realizaciji ovog filma.

Također, zahvaljujem svim suradnicima i prijateljima koji su omogućili da ovaj rad bude realiziran.

Sažetak

Ovaj završni rad prikazuje temu transrodnosti u različitim medijima. Teorijski dio rada sadrži pregled samog značenja transrodnosti, prikaz queer tematike u različitim medijima, prikaz queer teme u dokumentarnom filmu te problematiku prikaza queer protagonista u dokumentarnom filmu.

Opisan je proces izrade kratkometražnog dokumentarnog filma Tristan. Opisana je suradnja s producenticom, snimateljicom, montažerkom zvuka i dizajnericom špice. Navedeni su iskustvo i znanje stečeno prilikom izrade kratkometražnog dokumentarnog filma.

KLJUČNE RIJEČI: dokumentarni film, transrodnost, queer film

Summary

This final paper presents the topic of transgenderism in different media. The theoretical part of the paper contains an overview of the meaning of transgenderism, a presentation of queer themes in various media, a presentation of queer themes in a documentary and the issue of queer protagonists in a documentary.

The process of making a short documentary Tristan is described. The collaboration with the producer, cameraman, sound editor and a designer is described. The experience and knowledge gained during the making of the short documentary film are listed.

KEY WORDS: documentary, transgender, queer film

Popis korištenih kratica

LGBTQ+ Lesbian, Gay, Bisexual,Transgender,Queer+

FTM Female to Male

MTF Male to Female

Sadržaj

1. Uvod....1
2. Transrodnost....2
3. Queer tematika u hrvatskim medijima....4

3.1. Vox Feminae....4
3.1.1.Vox Feminae festival....4

3.2. Udruga Domino....5
3.2.1. Queer Zagreb....5

4. Dokumentarni film....6

4.1. Protagonist u dokumentarnom filmu.... 6
5. Queer u dokumentarnom filmu....8

6. Izrada kratkometražnog dokumentarnog filma....10

7.Predprodukcija....11

7.1. Inspiracija.... 11

7.1.1. Pisanje tritmenta....11

7.1.2. Dogovaranje snimanja.... 12

8. Snimanje....13

9. Postprodukcija....21

9.1. Montaža slike....21

9.2. Montaža zvuka....23

9.3. Izrada špice....23

10. Zaključak....25
6. Literatura....26

Popis slika....27

Prilozi....28

1. Uvod

U današnje vrijeme pojmovi spola, roda, i seksualnosti slobodnije se raspravljaju u javnom diskursu. Međutim pojam transrodnosti i fluidnog izražavanja roda pojedinca ljudima često stvara osjećaj zbunjenosti i čuđenja. Kako transrodne osobe vide svijet oko sebe? Koja je perspektiva tih osoba? Kakav život one priželjkuju?

Za vrijeme vlastitog fakultetskog obrazovanja zanimale su me teme roda i spola. Novinarski radovi u pisanom ili video obliku obrađivali su queer problematiku. Za završni rad odlučila sam spojiti interes i već stečeno znanje o queer problematici s izazovom izrade kratkometražnog dokumentarnog filma.

U ovom radu ću kroz teorijski okvir promatrati načine na koje su rodno drugačije osobe prikazane u javnom prostoru kroz različite medije. To uključuje i istraživanje prikazivanja queer tema u Hrvatskoj. Različiti način na koje se te ljude portretira u medijima. Poseban fokus stavljen je na dokumentarni film i različite metode koje redatelji koriste pri prikazivanju queer protagonista. Također kakav rezultat različiti pristupi i metode imaju.

Osim pristupanju temi kroz teorijski okvir tu je i izrada kratkometražnog dokumentarnog filma Tristan. Ovaj film prikazuje Tristana kao mladu transrodnu osobu, njegovo viđenje vlastitog identiteta i svijeta u kojem živi. On je prikazan i kroz perspektivu njegove majke i najbolje prijateljice.

Na kraju rada analizira se moj redateljski pristup prema queer protagonistu u kratkometražnom dokumentarnom filmu Tristan. Opisuju se znanja i iskustva stečena pri izradi dokumentarnog filma i istraživanjem queer tematike unutar različitih medija.

2. Transrodnost

Kako bi razumjeli pojam transrodnosti moramo se upoznati s pojmovima spola i roda te razlike između njih.

„Spol (latinski sexus), skup biokemijskih, genetičkih, anatomskih, fizioloških (u ljudi i psihičkih) obilježja po kojima se organizmi neke vrste dijele na muške i ženske. Spol je određen naslijeđem, tj. kromosomskim sastavom gameta.“[1]

„U sociologiji, pojam rod (engl. gender) uvela je Ann Oakley kako bi naznačila razliku između spola (engl. sex) kao biol. podjele na muškarce i žene te roda kao usporedne i društveno nejednake podjele na ženskost (engl. femininity/feminine) i muškost (engl. masculinity/masculine), pri čem je rod konstruiran na temelju biol. spola. Biol. razlike pridonose razvoju rodnoga identiteta koji se odnosi na osobni doživljaj pojedinca kao muškarca (engl. male) ili žene (engl. female), odn. pokazuje psih. gledište.“[2]

Najjednostavnije rečeno spol je odrednica našeg fizičkog stanja. Fizička obilježja s kojima smo se rodili. Dok je rod prema definiciji filozofkinje Judith Butler političko-kulturna konstrukcija. Stvoren je nizom performansa koje sami ponavljamo toliko puta da nam se čine prirodni. Ne postoje prirodni obrasci ponašanja koji točno određuju ženu ili muškarca. Ne postoji definicija ženstvenosti ili muževnosti. Iz tog razloga ljudi definiciju žene ili muškarca ostavljaju na tijelu pojedinca.

Većina ljudi ne preispituje vlastiti spol i on se podudara s njihovim rodom. Međutim kod jednog broja ljudi spol se ne podudara s rodom. Oni osjećaju da se njihov rodni identitet razlikuje od njihovog spola. Tu se javlja želja da se vlastiti spol promijeni. Ti ljudi smatraju se transrodnima. Ftm (Female to male) označava prijelaz iz ženskog spola u muški. Mtf (male to female) označava prijelaz iz muškog u ženski spol.

Transrodnost spada pod LGBTQ+ (Lesbian, Gay, Bisexual,Transgender,Queer+) identitete. Za ljude koji su na razne načine različiti od ljudi koji prihvaćaju vlastiti spol i rod od rođenja, širi pojmovi poput Queer opisuju odrednicu vlastitog identiteta i seksualnosti.

Sama definija pojma Queer označava različitost:

„Queer zahtjeva različitost, njeguje raznolikost i gradi se na pravu svake osobe da bude individua. Queer je konstantan proces osobnog kreiranja i transformacije. To je, između ostalog,

---

[1] https://enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=57482

[2] https://enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=53130

ne-identitet, samokreiranje individualne seksualnosti i rodnosti. Queer se ne gleda unutar binarnosti, crno-bijelo, homoseksualnosti-heteroseksualnost, žena-muškarac, već queer u odnosu na normu i zatim u odnosu na same sebe. Queer osobe ne prihvačaju zadane norme nego se zalažu i žive po svojim normama, kreiraju nove vizije izražavanja sebe. „[3]

„Queer" je imenica, pridjev i glagol, ali je u svim slučajevima definirana kao opreka „normalnom". Queer teorija nije jedinstven ili sustavni koncepcijski ili metodološki okvir, već zbirka intelektualnih angažmana koji uključuju odnose između spola, roda i seksualne želje. Ako je queer teorija škola mišljenja, tada je svakako riječ o školi s izrazito neortodoksnim shvaćanem pojma discipline. Termin queer opisuje široki raspon kritičkih postupaka i prioriteta: iščitavanja predstavljanja istospolne želje u književnosti, filmovima, glazbi, slikama; analiza društvenih i političkih odnosa moći u seksualnosti; kritike sustava spol-rod; studije transseksualnih i transrodnih identiteta, sadomazohizma i transgresivne želje. (Spargo 2001:13)

[3] http://www.lori.hr/za_skinuti/Mediji_i_LGBT.pdf

3. Queer tematika u hrvatskim medijima

„Vrlo često mediji su nazivani sedmom silom zbog njihove društvene snage. Mediji su bez dvojbe, izuzetno moćni i mogu utjecati kako na društvo tako i na pojedinca“ (Malović 2007:10). Lezbijska organizacija Rijeka Lori 2004. godine izdala je priručnik naziva Mediji i LGBT zajednica priručnik za novinarke i novinare o LGBT zajednici. On sadrži tekstove i upute kako pisati o članovima LGBT zajednice u medijima. Kako i sami navode:

„Nadamo se da će ovaj priručnik poslužiti (prvenstveno) medijskim djelatnicima/cama, ali i svim onima koji žele biti nepristrani, prevazići svoje predrasude i stati na stranu jednakosti i poštivanja svih ljudi.“[4]

Hrvatska je još uvijek tradicionalna, pretežno kršćanska, konzervativno orijentirana zemlja. Kao takva Queer teme su u masovnim medijima obrađene u malom broju. Publicistički tekstovi koji se objavljuju najčešće obrađuju situacije nasilja nad Queer osobama ili slavlja poput Pride-a.

Često su obrađeni senzacionalistički i doprinose stereotipima o Queer zajednici. U svakodnevnom objavljivanju informativnih medija Queer teme se ne nalaze. Međutim u Hrvatskoj se takav sadržaj u većoj količini objavljuje na specijaliziranim portalima ili kroz rad udruga.

„Neovisno o kojoj se marginaliziranoj skupini radilo, njihove su perspektive često identične, a mogućnost nadvladavanja segregacije zanemariva. Otežanom dostupnošću alata za poboljšanje egzistencijalnih uvjeta, društvo odgovornost prebacuje na njih same, produbljujući jaz u odnosu na dominantne frakcije.“[5]

3.1. Vox Feminae

Vox Feminae ili Women Media Independence feministički je portal koji prezentira žensko stvaralaštvo. Financiran je od starne K-Zone koja je vlasnik portala. Udruga i djelovanje portala sastoji još i od Festivala Vox Feminae i uslužnih usluga medijske produkcije.

[4] http://www.lori.hr/za_skinuti/Mediji_i_LGBT.pdf

[5] https://www.kulturpunkt.hr/content/nadvladavanje-zadane-slike?fbclid=IwAR3S3MgyL6wTNSqwuB9vj8r2fOHSHbpye23lI4AA0lZLpZLROqtk0fGODds

3.1.1. Vox Feminae festival

„Vox Feminae Festival je međunarodni transdisciplinarni festival čiji je fokus promoviranje domaćih i inozemnih umjetnica/ka i skupina koje u svom radu propituju sraz suvremene umjetnosti, urbane te alternativne kulture i rodnih pitanja kao i rodno osviještenog društvenog angažmana. Vox Feminae Festival je osnovan 2006. godine s ciljem promicanja i povećanja vidljivosti stvaralaštva žena, što čini kroz međunarodni natjecateljski filmski program, izložbe i performanse te radionice i druge edukativne sadržaje. Vox Feminae Festival prikazuje i nagrađuje filmove svih rodova, a teme uključuju rodnu ravnopravnost, stvaralaštvo i postignuća žena, nestereotipne rodne uloge i odnose te feminističke i LGBTIQ teme. Organizator je Prostor rodne i medijske kulture 'K-zona'. „[6]

3.2. Udruga Domino

„Udruga Domino je neprofitna udruga sa sjedištem u Zagrebu koja ima za cilj propitivanje tradicionalnih i rad na transformaciji opresivnih normi u tranzicijskom društvu kroz kulturu, medije, javne politike, obrazovanje i suradnje s domaćim i međunarodnim organizacijama. Vizija Domina je da u društvu postoji konstantnost prepoznavanja normi koje onemogućuju slobodu kreativnog umjetničkog i queer izražavanja koje je subverzivno, ali bezopasno za druge ljude.“[7]

3.2.1. Queer Zagreb

Queer Zagreb je cjelogodišnja manifestacija Udruge Domino. Ovaj festival i manifestacija kroz različite umjetničke forme i aktivizma nastoji približiti queer kulturu široj publici. U 2022. godini bit će 20 jubilarnih godina rada. U školu programa nalazi se i QueerBites, serijal kratkih videa u kojima sugovornici govore o značenju Queer za njihov život, stvaralaštvo, vlastiti identitet i u društvu oko njih. Neki od sugovornika su bili Dalibor Matanić, Ida Prester, Nikolina Pišek i mnogi drugi. Videi se objavljuju na društvenim mrežama Facebook i Instagram.

[6] https://www.havc.hr/hrvatski-film/festivali-u-hrvatskoj/popis-festivala/vox-feminae-festival

[7] https://thisisadominoproject.org/udruga-domino-o-nama/

4. Dokumentarni film

„ No dokumentarni film izravno se oslanja na povijesni svijet. Dokumentarne slike prikazuju ljude i događaje koji pripadaju našem zajedničkom svijetu, umjesto da izmišljaju likove i radnje kako bi ispričali priču koja o njemu alegorijski ili neizravno govori. Jedna od posljedica jest i to da dokumentarni film nastoji poštivati poznate činjenice i iznositi provjerljive dokaze. On čini i mnogo više od toga, no dokumentarac koji izvrće činjenice, mijenja stvarnost ili izmišlja dokaze ugrožava svoj status dokumentarca. „ (Nichols 2017:26)

Dokumentarni film oslanja se na stvaran život. U njemu ne postoje glumci već ljudi koji u ulozi protagonista pričaju vlastitu priču. Međutim film nije dokument već autorsko djelo. On pretpostavlja određenu perspektivu, poruku ili ideju autora i ima vlastiti cilj. Iz tog razloga dokumentarni film ne može biti i nije čista reprodukcija stvarnosti. Autor filmskim izražajnim sredstvima uređuje tu stvarnu priču i u film stavlja vlastiti potpis.

„Svijest o onome tko filmski domišljeno izlaže jest svijest (u nedostatku boljeg naziva) o filmskome pripovijedaču, dakle o osobi koja je odlučila gledatelju nešto pokazati i priopćiti.„ (Petrelić 2018:248)

Autorski glas u dokumentarnome filmu služi kao jedinstveno prepoznavanje autora ili pripovijedača. Na koji način ta osoba izlaže temu u filmu. Kako ju je uobličila i koju kranju poruku taj film prenosi. Ona je dio individualnosti samog redatelja. Načini na koji se film snima, montira i koncipira. Na koji način će se određena priča ili tema prikazati.

4.1. Protagonist u dokumentarnom filmu

„Kako se postaviti prema ljudima u filmu?- pitanje je koje nas podsjeća na različite načine na koje autori biraju kako će prikazati druge.“ (Nichols 2018; 63)

Odnos autora i subjekta snimanja u dokumentarnom filmu je izrazito kompliciran. Sam redatelj mora ući u intiman svijet protagonista, snimiti ga i predstaviti širokoj publici. Tu dolazi do pitanja što je najbolje za film, a što je najbolje za protagonista filma?

Često trenutci koji su najatraktivniji za film su oni u kojima je subjekt snimanja najranjiviji. Autor ili redatelj nalazi se u položaju gdje se konstantno mora pitati iskorištava li one koje snima. Utječe li njegov odnos sa subjektom snimanja na razvoj film i na koji način?

Etika u dokumentarnom filmu trudi se moguće negativne posljedice snimanja stvarnih situacija i ljudi svesti na minimum, ali također približiti se istini koju redatelj želi ispričati. Redatelj je onaj koji daje komentar, priča vlastitu istinu o ljudima koje snima.

On se može pojavljivati kao „Božji glas“ kao u primjeru filmova Michael Moorea. Gdje preko snimljenih materijala čujemo audiokomentar samog redatelja. Na primjeru filma *Roger and Me* vidimo manipulaciju redatelja prema subjektima. Sugovornici i protagonisti filma prikazani su kao naivci koji dopuštaju da ih političari iskorištavaju. Oni su pristali na snimanje međutim da su znali kako će biti prikazni velika je vjerojatnost da bi snimanje odbili. Tu leži granica pitanja što je dobro za film, a što će štetiti protagonistima.

Redatelj ima odgovornost prema subjektu kojeg snima. Protagonist pristaje biti predmet filma ili snimanja međutim redateljeva odgovornost je kako će ga iskoristiti. Dokumentarni film može prikazivati stajalište redatelja ali ne smije namjerno izvrtati istinu manipulacijama snimljenog.

Važna stavka je i kako gledatelji percipiraju dokumentarni film. Redatelj je svjestan da gledateljima predstavlja autorsko djelo. Zna da je dokumentarni film dugotrajan proces odabira velike količine snimljenog materijala, dok ga gledatelj promatra kao gotovo djelo često kao skup činjenica ili kao dokument.

„Klasični se opservacijski dokumentarni film samopotire kao prikaz i teži naturalizaciji diskursa te kao takav stvara implicitnog gledatelja koji takav filmski tekst ne percipira kao konstrukt, nego kao istinit i vjerodostojan. Suvremene studije niječu pretpostavku da su gledatelji pasivni promatrači filma. Oni aktivno dekodiraju filmsko djelo koristeći se kultorološki uvjetovanim interpretativnim strategijama pri konstrukciji značenja.“ (Borjan 2013:45)

5. Queer u dokumentarnom filmu

"Queer publika i autori queer filmova surađuju kako bi proizveli queer diskurs, koji postoji ne samo tijekom procesa gledanja filma, već također kruži vani ulicama lezbijske i homoseksualne zajednice. " *prev.a.* (Holmund i Fuchs 1997:5)

Queer zajednica u filmu najčešće je prikazivana u ulozi žrtve. Likovi, protagonisti i priče prikazani su kao zajednica nad kojom se vrši opresija. Što je do razine replikacija stvarnog položaja ove manjine. Međutim to je također vrlo ograničeno prikazivanje Queer ljudi i njihovih iskustava. *„Filmska reprezentacija stereotipe jednako potvrđuje ili razbija, ovisno o prevladavajućoj klimi u kojoj se čin snimanja odvija. Zbog karakteristične prijemčivosti za široku publiku film može imati značajnu ulogu u otkrivanju društvenih erozija. Pritom je odgovornost redatelja i ekipe višestruka, moraju moći osvijestiti kulturološki usađene stereotipe i predvidjeti recepciju snimljenog materijala, a da bi se izbjegla svaka pokroviteljska pozicija. Ipak, zadane je odnose teško nadvladati, a permanentni konflikt rezultira nepovjerenjem slabije grupe.“*[8]

Kao i kod prikaza queer tema u medijima i u dokumentarnom filmu oni su najčešće prikazivani u dva suprotna ekstrema. U slučaju queer osoba u filmu, oni su prikazani kao osobe u ulozi žrtve. Naglašava se aspekt nepravednosti prema queer ljudima te se od njihovih konflikata i poteškoća proizvode narativi puni senzacionalizma. Druga suprotnost je prikazivanje pojedinca unutar marginalizirane skupine koja je nadišla vlastiti status i uspješna je unutar heteronormativnog društva i kulture. Oba prikaza su limitirana jer prikazuju samo dvije perspektive, priču o zlostavljanju i nasilju ili priču o uspjehu. Dok se istina o stvarnim životima queer ljudi nalazi negdje između ta dva ekstrema.

Jedan od najpopularnijih queer dokumentarnih filmova je *Paris is burning* iz 1990. godine. On prati skupinu mladih transeksualnih osoba i njihov život. Oni su u tom trenutku subkulutra koja u vlastitom prostoru oponaša heteronormativni život. Priređuju svojevrsne priredbe u kojima se pretvaraju da su heteroseksualne bogate osobe. Stvaraju subkulturu koja imitira mainstream kulturu.

Iako film svoje protagoniste prikazuje kao pojedince odbačene od strane društva zbog rodne i spolne orijentacije koji su primorani na sve načine preživjeti, bio je promoviran kao prikaz života

[8]https://www.kulturpunkt.hr/content/nadvladavanje-zadane-slike?fbclid=IwAR3S3MgyL6wTNSqwuB9vj8r2fOHSHbpye23lI4AA0lZLpZLROqtk0fGODds

osoba lošeg morala koje prodaju vlastito tijelo. U filmu transrodne osobe su većinom afroamerikanskog podrijetla dok je redateljica bjelkinja. Oni se suočavaju s višestrukom marginalizacijom. Njihova rasa, spol i seksualna orijentacija čini ih suprotnima od društva i kulture u kojoj žive, ali prikazani su do strane osobe koja je pri vrhu te kulture.

Kratkometražni dokumentarni film Outlaw prikazuje ženu koja sebe smatra odmetnikom roda. Ona svoj život vodi kao da je muškarac. Alisa Lebow, redateljica ovog filma pristupila je protagonistici Leslie Feinberg na drugačiji način.

„U teretani, okružena spravama za vježbanje i ogledalima, opisuje svoju sliku o sebi kao kombinaciju kako vidi sebe i kako svijet je vidi. Odabirom teretane kao mjesta za intervju, Feinberg je pridonijela svojoj medijskoj izgradnji na način na koji je transrodnim ljudima rijetko dopušteno učiniti. Umjesto da jednostavno transrodno tijelo izloži kao spektakl, Feinberg zadržava svoj subjektni položaj u okruženju koje je simboličko za osnaživanje sebe.“ *prev.a.* (Holmund i Fuchs 1997:219)

U hrvatskom dokumentarnom filmu svojom obradom queer tema ističu se redateljica Ana Opalić koja surađuje s redateljem Noahom Pintarić. Film iz 2014. *Još jednom* prati živote četiri queer prijatelja u rasponu od pet godina. Nastao je iz potrebe da queer ljudi ispričaju priču o vlastitim životima. Sami redatelji Noah i Ana su jedni od protagonista. Prate vlastite ljubavne odnose i FTM tranziciju Noahe. Film *Ja bi' da to imam doma* iz 2020. godine njihov je pokušaj stvaranja video povijesti iskustava queer ljudi u hrvatskoj.

6. Izrada kratkometražnog dokumentarnog filma

U ovom radu opisat ću izradu kratkometražnog dokumentarnog filma Tristan. Proces izrade se sastojao od predprodukcije, snimanja i postprodukcije.

U rasponu nešto više od godine dana realiziran je kratkometražni dokumentarni film Tristan. Predproduckija se sastojala od istraživanja teme transrodnosti. Što je zapravo transrodnost i kako je prikazana u drugim dokumentarnim filmovima. Gledanjem filmova *Još jednom* i *Ja bi' to da imam doma* dobila sam inspiraciju i vidjela kako su drugi redatelji u hrvatskoj prišli temi transrodnosti. Također upoznala sam Tristana i uvjerila se da je on spreman izložiti sebe i svoj život pred kamerom. Isto sam napravila i s ostalim sugovornicima, njegovom majkom Luanom i najboljom prijateljicom Ivom. Zadnji korak u predprodukciji je bio organizirati snimanja u čemu mi je pomogla producentica Katarina Murat.

Snimanja sam odrađivala uz pomoć snimateljice Karla Budišćak i producentice Katarine Murat. Obje su studentice Akademije dramske umjetnosti u Zagrebu, Karla Budišćak na odsjeku snimanja, Katarina Murat na odsjeku produkcije. Ovisno o situaciji koju sam snimala toliko je ljudi i bilo prisutno na setu. Snimanje se odvijalo kroz period od godine dana, što je i vizualno naglašeno u promjeni fizičkog izgleda Tristana kroz film.

Postprodukcija sadržavala je montažu slike, montažu zvuka, uređivanje colora i izradu uvodne i odjavne špice. Za montažu zvuka i izradu špice surađivala sam s kolegicom s druge godine studija medijskog dizajna Darijom Mlinarić. Color je odradila snimateljica Karla Budišćak, a montažu slike sam napravila sama.

7. Predprodukcija

Predprodukcija je prvi korak kod izrade filma. U dokumentarnom filmu istraživanja koja prethode samom snimanju su od ključne važnosti. U predprodukciji se upoznaje s temom i planiraju se snimanja. Iako se sve ideje, teme i motivi u dokumentarnom filmu od faze predprodukcije do faze postprodukcije mogu značajno promijeniti važno je na snimanje doći pripremljen.

7.1. Inspiracija

Dokumentarni film Tristan prikaz je mlade transrodne osobe. Sama queer tematika me zanimala i u radovima tijekom fakultetskog obrazovanja. Prvobitna inspiracija za ovaj film bila je senzibilizirati javnost o transrodnim osobama. Tristana poznajem i prije tranzicije, on je najbolji prijatelj moje sestre. Prikazom razmišljanja mlade transrodne osobe, njegovih emocija i pogleda na svijet nadala sam se približiti svijet osobe različite od norme društva. Promatranjem prikazivanja queer tematike u medijima zaključila sam da je ova tema trenutno iznimno atraktivna i aktualna. Putem kratkometražnog dokumentarnog filma htjela sam se fokusirati na jednu transrodnu osobu i njena iskustva.

7.1.1. Pisanje tritmenta

„Kako se film počinje oblikovati u vašoj glavi, koristan je način opisivanja oblika koji počinje poprimati uključuje stvaranje tritmenta (treatment), pisanog prikaza sličnog scenariju, ali jednostavnijeg. On ne mora biti mnogo dulji od kratkog odgovora na pitanje:“Kako će film izgledati?““ (Nichols 2017:258)

Nakon prvobitne inspiracije sve ideje sam skupila i zapisala u sinopsis i scenarij. U prvoj verziji scenarija film se razdvojio na 4 djela. Počinje s predrasudama ljudi koji nisu dio zajednice i završava s prikazom promijenjenog mišljenja osobe koja nije dio zajednice. U zaključku vidimo kako je snimanje ovog filma utjecalo na razmišljanja redateljice. Od predrasuda ljudi, perspektive najbližih pa sve do intimnog svijeta protagonista te autorski komentar na kraju.

Cilj ovog filma je senzibilizacija javnosti o temi transrodnosti. Smatrala sam kako uvod treba biti mišljenje osobe koja nije dio Queer zajednice, imala je loše iskustvo s istom ali ne diskriminira queer osobe. Tako sam se nadala približiti ciljanoj publici, koja se sastoji od ljudi koji nisu upoznati ili imaju negativno mišljenje o queer zajednici. Nakon toga pristup samom protagonistu

i opis njegove stvarnosti i svijeta. Zaključak bi pokazao promjenu mišljenja kod ljudi i mene kao redateljice o vlastitom stajalištu oko pitanje roda i spola.

Kroz daljnju izradu ovog filma motivi izraženi u scenariju su se u potpunosti promijenili međutim ostala je ideja o senzibilizaciji javnosti o transrodnim osobama.

7.1.2. Dogovaranje snimanja

Za početak sam odlučila snimiti sve intervjue. Oni služe kao osnova filma na koje ću dodati opservacijske dijelove.

Prvi intervju je bio s Ivom mojom sestrom i Tristanovom najboljom prijateljicom. Ovaj intervju sam htjela snimiti prvi kako bi iz njenih odgovora dobila okvirnu sliku o Tristanovoj osobnosti i mogla doraditi pitanja za njegov intervju.

Nakon toga dogovarala sam snimanje Tristana. Odlučila sam da ću ovaj intervju snimati sama. Nisam povela snimateljicu kako bi se stvorila intimna atmosfera i kako bi se Tristan lakše otvorio i opustio pred kamerom. Zbog teme transrodnosti nisam htjela dovoditi ljude koji nisu upoznati s problematikom i tematikom našeg razgovora. Htjela sam da Tristan na pitanja odgovori prirodno bez potrebe da objašnjava terminologiju vlastitog identiteta.

Nakon toga sam upoznala Tristana sa suradnicima koji će raditi sa mnom na filmu. Bilo mi je izrazito bitno da se on osjeća ugodno kod svakog snimanja. Suradnice koje sam odabrala su Karla Budišćak kao snimateljica i Katarina Murat kao producentica. Obije su studentice Akademije dramske umjetnosti i skupa smo radile na više projekata kroz zadnje 3 godine.

Dogovorili smo snimanje intervjua s roditeljima.

Nakon snimljenih intervjua i izmontirane prve verzije filma dogovorila sam snimanje opservacijskih elemenata filma.

Kako je snimanje ovog filma trajalo u rasponu od godinu dana dogovori za snimanje određenih motiva dogovoreni su kasnije. Snimanje primanje testosterona dogovoreno je kada je finalna verzija filma bila pri kraju. Tada se priprema za snimanje sastojala od točno određenih kadrova i situacija koje bi pasale uz već namontiranu dramaturgiju filma.

Također morala sam nabaviti opremu za snimanje. Kroz film koristila sam vlastiti fotoaparat Nikon 7100 te u dogovoru s mentoricom posuđeni fotoaparat Sveučilišta Sjever Sony alpha 1100. Snimateljica je snimala s vlastitim fotoaparatom Sony alpha 7Sii. Zvuk je snimljen diktafonom Olympus digital voice recorder DM-650.

8. Snimanje

Prvo je snimljen intervju s Ivom, najboljom prijateljicom. Snimljen je u njenoj sobi. Cilj ovog intervjua bio je prikazati Tristana kroz perspektivu osobe koja ga poznaje prije i nakon tranzicije, ali je dalje njegov prijatelj. Ovaj intervju služio je kao uvertira u Tristanovu osobnost.

Intervju je trajao 30 minuta i postavljena su 13 pitanja:

1. Predstavi se.
2. Kako ste se ti i Tristan upoznali?
3. Kako ste postali prijatelji?
4. Što za tebe znači prijateljstvo?
5. Kako bi drugima opisala Tristana?
6. Kako ti je Tristan rekao da je trans?
7. Kakve su tvoje emocije bile u tom trenutku?
8. Na koji način je to promijenilo vaš odnos?
9. Razlikuje li se tvoje prijateljstvo s Tristanom od ostalih prijatelja?
10. Kako Tristan doživljava vaše prijateljstvo?
11. Kako je činjenica da se znate prije Tristanove tranzicije utjecala na vaš odnos?
12. Postoji li trenutak u kojem si bila prestrašena za Tristana?
13. Na koji način Tristan funkcionira među njemu nepoznatim ljudima?

Kod snimanja kombinirala sam dva različita kadra. Jedan krupnog i drugi srednjeg plana oboa iz razine pogleda. Time sam htjela dobiti na dinamici filma.

Slika 8.-1 kadar intervjua s Ivom

Slika 8.-2 kadar intervjua s Ivom 2

Odmah nakon snimanja u Adobe Premieru sam sinkronizirala zvuk i sliku, te namontirala intervju bez smetnji koje su se dogodile pri snimanju kako bi bio spreman za daljnju montažu.

Nakon toga snimila sam intervju s Tristanom.

On je trajao jedan sat i 45 minuta te sam postavila više od 16. pitanja zapisanih u scenariju.

Pitanja iz scenarija:

1. Predstavi se.
2. Kakav si bio kao djete?
3. Kada si shvatio da si drugačiji,da nisi žensko?
4. Kako je to utjecalo na tvoje viđenje samog sebe?
5. Opiši osjećaj kada ne pripadaš u vlastitom tijelu.
6. Opiši proces comeoutanja roditeljima.
7. Opiši proces comeoutanja prijateljima.
8. Kako je coming out utjecalo na tebe, što se promijenilo?
9. Koliko na tebe utječe kako te drugi ljudi vide?
10. Što je za tebe muževnost/muškost?
11. Što je za tebe ženstvenost/ženstveno ponašanje?
12. Koliko ti odjeća pomaže u izražavanju svojeg identiteta?
13. Što je za tebe spol (gender) ?
14. Što je za tebe seksualnost?
15. Kako se osjećas kao mlada transrodna osoba u Hrvatskoj?
16. Što želiš biti u budućnosti?

Snimala sam na u njegovom dnevnom boravku na kauču. Ta lokacija mi je bila bitna kako bi se on opustio, također na nju pada prirodno svjetlo i nije bilo potrebe za dodatnim osvijetljenjem.

Slika 8.- 3 kadar intervjua s Tristanom

Kako je razgovor tekao tako sam dodavala određena potpitanja. Htjela sam da se Tristan opusti i prirodno odgovara na pitanja. Što je duže trajao intervju on je zaboravio da se nalazi ispred kamere i odgovori su bili opušteniji. Neka pitanja sam ponovila kasnije u razgovoru jer je sam Tristan kao prve odgovore rekao definicije dok je mene zanimalo njegovo mišljenje. Dodala sam pitanja oko situacija i odgovara koje je Iva spomenula u svojem intervjuu. Ponovo sam nakon intervjua u Adobe Premieru sinkronizirala zvuk i sliku te pripremila materijale za daljnju montažu.

Intervju s majkom i ocem snimljen je u istom danu. Kod snimanja mi je pomogla producentica. Ona je snimala i pazila na opremu dok sam ja izvršavala intervju.

Majku i oca sam pitala istih 11 pitanja:

1. Predstavite se.
2. Opišite Tristana kao dijete.
3. Jeste li oduvijek znali da je Tristan drugačiji?
4. Kako ste reagirali kad vam je Tristan rekao da je transrodna osoba?
5. Kako je šira obitelj reagirala?
6. Kako izgleda proces tranzicije?
7. Na koji način je vaše iskustvo s Tristanom promijenilo viđenje LGBT populacije?
8. Što za vas predstavlja pojam transrodna osoba?

9. Koje je vaše mišljenje o tretiranju LGBT osoba u Hrvatskoj?
10. Osjećate li strah za Tristana i činjenice da živi u Hrvatskoj?
11. Kakve komentare ste doživjeli kada kažete ljudima da imate trans dijete?

Unatoč istim pitanjima dobila sam različite odgovore. Roditelji su rastavljeni stoga je svaki od intervjua sniman u drugom stanu. Kod snimanja intervjua s ocem došlo je do problema s osvjetljenjem. Vani je bila večer i stan je pozicioniran tako da dnevno svjetlo ne ulazi u prostor u dovoljnoj količini za snimanje. Morali smo upaliti lampe i zbog toga kadar ima narančasti ton. U finalnoj verziji filma intervju s ocem je izbačen.

Slika 8. -4 kadar intervjua s ocem

Kod snimanja bili smo prisutni producentica, protagonist kojeg intervjuiram i ja kao redateljica. Također sam nakon snimanja materijal sinkronizirala i pripremila za daljnju montažu.
Nakon gotovih intervjua odlučila sam snimiti opservacijski dio ovog filma.
„Opservacijski (promatrački) modus naglašava direktni angažman subjekata u svakodnevnom životu promatran nenametljivom kamerom. Autor ne stupa u interakciju sa subjektima,već ih samo promatra.“ (Nichols 2017:44)
Snimala sam manifestaciju Zagreb pridea i Pride ridea 2020 godine za popratne kadrove u filmu na kojima se na nalazi Tristan.

Za snimanje kadrova Tristana surađivala sam sa snimateljicom. Imala sam ideju o apstraktnim kadrovima koji prikazuju Tristanovo tijelo. Kadrovi kako se gleda u ogledalo koji bi bili fokusirani na njegov fizički izgled i tijelo. Kada smo došle na snimanje Tristan je spomenuo da svira violončelo te sam odlučila snimiti ga dok ga svira.

Slika 8.5 - fotografija seta i snimanja

Slika 8.-6 fotografija seta i snimanja sviranja violončela

Nakon montaže jedne od prvih verzija filma shvatila sam da trebam još opservacijskih trenutaka koji su u potpunosti spontani i ne namješteni.

Snimila sam Tristana s majkom kako kuhaju ručak zajedno, te proces ubrizgavanja testosterona. Proces ubrizgavanja testosterona je ključan motiv u filmu. Kod snimanja Tristan je tek iz trećeg pokušaja uspio ubrizgati testosteron u nogu. Ova slučajnost ispala je savršena jer mi je dala dovoljno različitog materijala. Također ilustrira svakodnevicu koju transrodni ljudi moraju prolaziti kako bi se osjećali ugodno u vlastitoj koži.

Slika 8. – 7. ubrizgavanje testosterona

9. Postprodukcija

Postprodukcija ovog filma uključivala je montažu slike, montažu tona i izradu špice.

9.1. Montaža slike

„Neizbježna je činjenica, nužda svakog snimanja, da se snima na različitim mjestima i u različitim vremenima; čak i ako se snima na istome mjestu, na tom će se mjestu nakon prekidanja snimanja nešto promijeniti, pa će to mjesto izgledati drugačije. Montaža, prema tome, omogućuje da se različita mjesta i različita vremena spoje u jedno, odnosno u jedan neprekinut vremenski niz koji se gledatelju predočuje u projekciji.“ (Peterlić 2018:145)

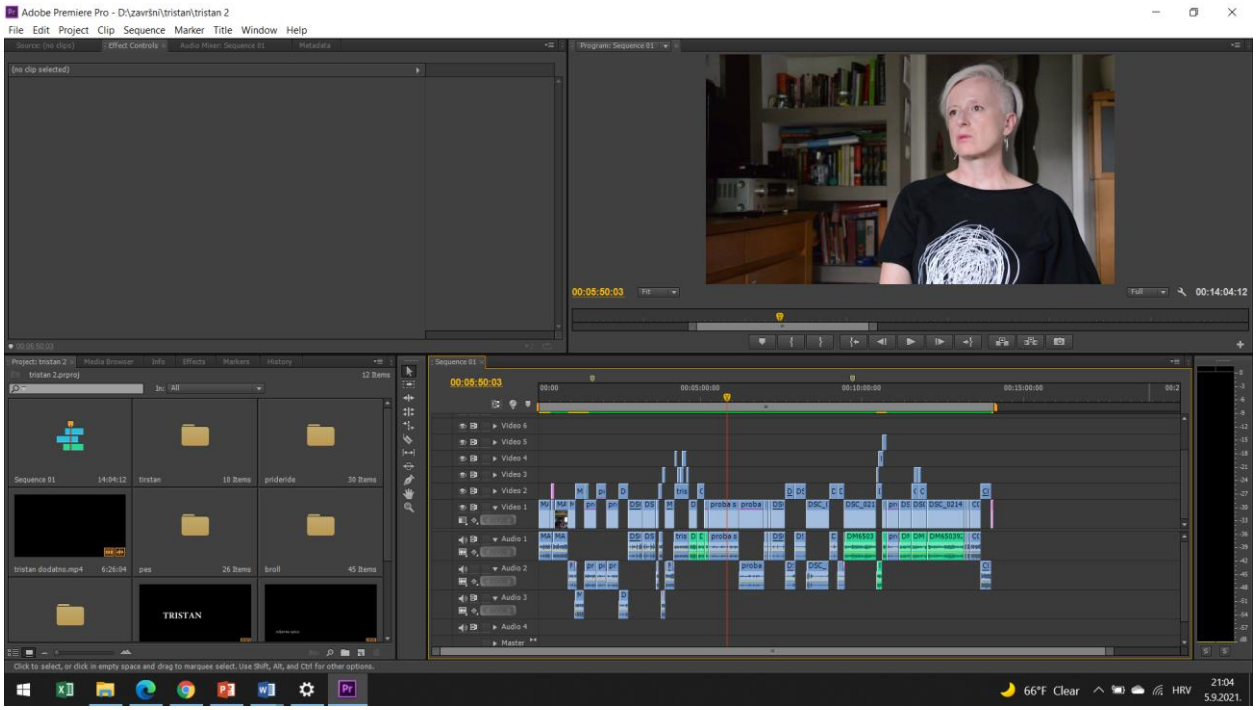
Montaža je u dokumentarnom filmu izrazito važna. Kod dokumentarnog filma često nemamo čvrsto određeni scenarij ili knjigu snimanja. Montaža određuje ton filma. Ona određuje kakvu poruku želimo da gledatelj primi i kako će taj film izgledati. Dokumentarni film može se truditi biti što bliži objektivnosti međutim on je i dalje autorsko djelo te ga određuje redatelj. Montaža pomaže odrediti koju verziju snimljenog materijala redatelj želi prikazati.

Odlučila sam se sama montirati ovaj film. Iako imam iskustva s montiranjem video materijala kratkometražni film predstavljao je izazov.

Montaža se događala postepeno. Nakon snimanja intervjua krenula je akademska godina te sam se javila mentorici Ivi Matiji Bitangi kako bi mi pomogla pri izradi filma.

Nakon dužeg montiranja istih materijala izgubila sam mogućnost pogledati film kao cjelinu. Sve što sam vidjela su bili kadrovi i montažne spone. Stoga sam nakon svake verzije filma pričekala dva tjedna kako bi se odmakla od materijala i mogla ponovo pogledati film što objektivnije. Svoje odluke sam donosila u dogovoru s producenticom Katarinom koja je pratila film od početka.

Svaku verziju poslala bi mentorici kako bi rekla mišljenje, komentare i kritike koje bi primijenila na sljedeću verziju filma.

Slika 9.1.-1 Montaža u Adobe Premieru Pro

Od materijala iz intervjua odlučila sam napraviti kostur filma. Izmontirati prvu verziju u kojoj ću odlučiti koje izjave od protagonista će ostati i stvoriti dramaturgiju. Pri prvoj verziji ostala je ideja o uvodu kroz priču o lošem iskustvu s LGBT osobama. Međutim uz savjet mentorice taj dio je izbačen. Film će se fokusirati samo na Tristana kao na pojedinca i opisivati njegovo iskustvo. Bilo mi je važno kako ću ovim filmom prikazati Tristana. Nisam ga htjela prikazati kao žrvtu već ilustrirati njegov život onakav kakav je.

Kod montaže imala sam problem neodlučnosti koje dijelove ostaviti, a koje izbaciti iz filma. Iz intervjua sa sugovornicima imala sam puno iskoristivog materijala. Tristan je izrazito komunikativan i za vrijeme snimanja bio je otvoren i opušten. Međutim kada sam odlučila film fokusirati isključivo na njegovo iskustvo otkrila sam da odgovori na pitanja koja su meni zanimljiva nisu relevantna za film.

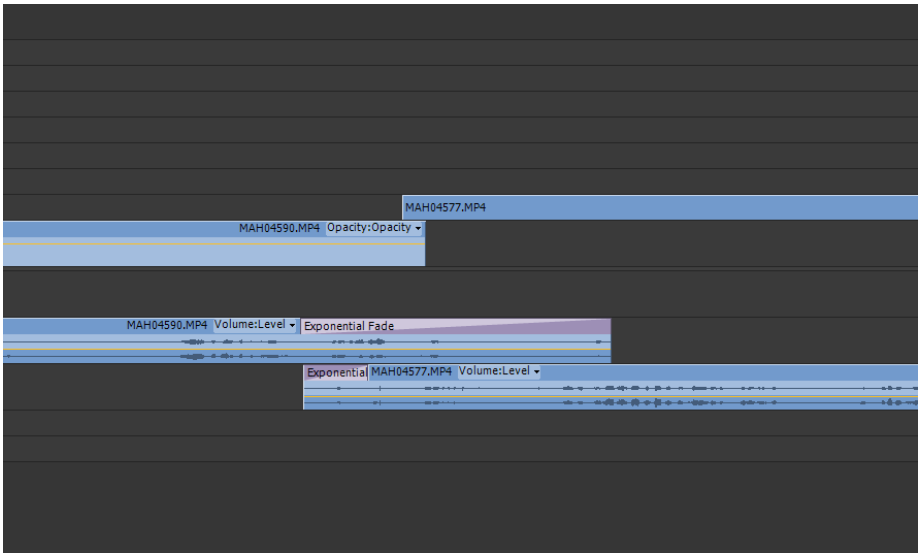
„Redundacija je usko povezana s pravilom 'ne kaži, već prikaži'. To znači da trebate izbjagavati likovima 'stavljati u usta' očite izjave koje se ne mogu pogoditi iz vizualnog ili zvučnog konteksta scene.“ (Kallay 2015 :77)

Opservacijski dijelovi i prirodno okruženje u kojemu Tristan živi ga bolje ilustriraju nego kadrovi u kojima odgovara na pitanja.

Film sam montirala u programu Adobe Premier 2018. Uređivanje colora, odnosno usklađivanje boja na svim kadrovima radila je snimateljica u programu DaVinci Resolve, kada je final filma odobren od strane mentorice.

9.2. Montaža zvuka

Montažu zvuka sam prvobitno odradila sinkroniziranjem kadrova i zvuka nakon svakog intervjua. Međutim kako nemam iskustva kod obrade zvuka odlučila sam pronaći pomoć kod kolegice Darije Mlinarić s druge godine smjera medijski dizajn. Pomogla mi je pri montaži zvuka već u programu Adobe Premier. Odnosno kod prijelaza između jednog kadra na drugi. Također kod regulacije glasnoće samih tonova i zvukova. Kako bi postigla da se prijelaz s jednog na drugi kadar ne čuje bitno je da se ton sljedećeg kadra podvuče ispod tona prethodnog. Tako se zvukovi nesmetano spoje i ne narušava se tok filma.

Slika 9.2. .- montaža zvuka u Adobe Premieru

9.3. Izrada špice

Za izradu uvodne i odjavne špice također sam surađivala s Darijom Mlinarić. U početku uvodna špica bila je samo bijela slova na crnoj pozadini.

Slika 9.3.- primjer prve špice

S dizajnericom Darijom Mlinarić radila sam i na drugim projektima za vrijeme studiranja. Vjerovala sam njenoj prosudbi i sposobnosti da napravi kvalitetnu špicu koja će pasati uz ostatak filma.

Svoju odluku sam prije slanja mentorici poslala producentici kako bi i ona rekla svoje mišljenje, proces kolaboracije koji se ponavljao kroz svaku fazu izrade.

10. Zaključak

Istraživanjem o queer tematici kroz razne medije otkrila sam kako su marginalizirane grupe prikazane i kako su njihove teme obrađene u medijima. Proučavanje načina pristupa queer ljudima u medijima ali s fokusom na dokumentarni film dalo mi je smjernice kod izrade vlastitog kratkometražnog dokumentarnog filma o queer protagonistu. Od inspiracije do finalnog filma trebalo je nešto više od godinu dana. Kroz tih godinu dana moja prvobitna ideja o prikazu Tristana gotovo se potpuno promijenila. Istražujući o problematici prikaza protagonista koji je marginaliziran od strane društva znala sam koje pristupe želim izbjeći. Kratkometražnim dokumentarnim filmom o transrodnoj osobi nisam htjela promovirati stereotipe ili prikazati protagonista kao žrtvu. Film prikazuje i opisuje sredinu ta dva pristupa. Prikazuje Tristanov život i Tristana kakvi oni u trenutku snimanja filma jesu, prikazuje zamrznuti isječak njegove 18. godine života.

Osim tematskim pristupom stekla sam znanja o izradi dokumentarnog filma. Režijske ideje koje sam imala u scenariju su se kroz montažu potpuno promijenile. Kroz svaku montiranu verziju filma on je dobivao drugačiju dramaturgiju. Tu je i suradnja s više autora jer je film kolaboracija. Dobila sam iskustvo rada s producenticom i snimateljicom, koje u prijašnjim radovima nisam imala.

Uz savjete mentorice finalna verzija filma rezultat je suradnje više autora i jedinstven prikaz mlade transrodne osobe.

Sveučilište
Sjever

SVEUČILIŠTE
SJEVER

IZJAVA O AUTORSTVU
I
SUGLASNOST ZA JAVNU OBJAVU

Završni/diplomski rad isključivo je autorsko djelo studenta koji je isti izradio te student odgovara za istinitost, izvornost i ispravnost teksta rada. U radu se ne smiju koristiti dijelovi tuđih radova (knjiga, članaka, doktorskih disertacija, magistarskih radova, izvora s interneta, i drugih izvora) bez navođenja izvora i autora navedenih radova. Svi dijelovi tuđih radova moraju biti pravilno navedeni i citirani. Dijelovi tuđih radova koji nisu pravilno citirani, smatraju se plagijatom, odnosno nezakonitim prisvajanjem tuđeg znanstvenog ili stručnoga rada. Sukladno navedenom studenti su dužni potpisati izjavu o autorstvu rada.

Ja, Karla Jelić pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću, izjavljujem da sam isključivi autorica završnog rada pod naslovom Dokumentarni film "Tristan" te da u navedenom radu nisu na nedozvoljeni način (bez pravilnog citiranja) korišteni dijelovi tuđih radova.

Student/ica:
Karla Jelić
Jelić
(vlastoručni potpis)

Sukladno Zakonu o znanstvenoj djelatnost i visokom obrazovanju završne/diplomske radove sveučilišta su dužna trajno objaviti na javnoj internetskoj bazi sveučilišne knjižnice u sastavu sveučilišta te kopirati u javnu internetsku bazu završnih/diplomskih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice. Završni radovi istovrsnih umjetničkih studija koji se realiziraju kroz umjetnička ostvarenja objavljuju se na odgovarajući način.

Ja, Karla Jelić neopozivo izjavljujem da sam suglasna s javnom objavom završnog rada pod naslovom Dokumentarni film "Tristan" čiji sam autor/ica.

Student/ica:
Karla Jelić
Jelić
(vlastoručni potpis)

11. Literatura

[1] Peterlić, Ante. 2018. Osnovne teorije filma. Akademija dramske umjetnosti. Zagreb

[2] Nichols, Bill. 2020. Uvod u dokumentarni film. Hrvatski filmski savez. Zagreb

[3] Renov, Michael. 2004. The subject of documentary. University of Minessota

[4] Spargo, Tasmin. 2001. Foucault i queer teorija. Jesenski i turk. Zagreb

[5] Holmlund, Chris; Fuchs, Cynthia. 1997. Between the Sheets, In the Streets: Queer, Lesbian, Gay Documentary. University od Minessota

[6] Malović, Stjepan. 2007. Mediji i društvo, ICEJ & Sveučilišna knjižara, Zagreb

[7] Malović, Stjepan.2006. Osnove novinarstva, GoldenMarketing & Teh nička knjiga, Zagreb,

[8] Borjan, Etami. 2013. Drugi na filmu Etnografski film i autohtono filmsko stvaralaštvo, Hrvatski filmski savez, Zagreb

[9] Kallay, Jasmina. 2015. Napiši scenarij osnove scenarističke teorije i prakse. Hrvatski filmski savez. Zagreb

[10] Lezbijska organizacija „LORI“. 2004. Mediji i LGBT zajednica, priručnik za novinarke i novinare o LGBT zajednici. 6.

[11] https://enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=57482 dostupno 6.9.2021.

[12] https://enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=53130 dostupno 6.9.2021.

[13] https://www.kulturpunkt.hr/content/nadvladavanje-zadane-slike?fbclid=IwAR3S3MgyL6wTNSqwuB9vj8r2fOHSHbpye23lI4AA0lZLpZLROqtk0fGODds dostupno 6.9.2021.

[14] https://www.havc.hr/hrvatski-film/festivali-u-hrvatskoj/popis-festivala/vox-feminae-festival dostupno 6.9.2021. dostupno 6.9.2021.

[15] https://thisisadominoproject.org/udruga-domino-o-nama/ dostupno 6.9.2021.

[16] https://www.theguardian.com/film/2015/jun/24/burning-down-the-house-debate-paris-is-burning dostupno 6.9.2021.

Popis slika

Slika 8.1. kadar intervjua s Ivom.....14

Izvor: vlastita arhiva

Slika 8.2. kadar intervjua s Ivom 2.....14

Izvor: vlastita arhiva

Slika 8.3.- kadar intervjua s Tristanom.....16

Izvor: vlastita arhiva

Slika 8.4 – kadar intervjua s ocem.....17

Izvor: vlastita arhiva

Slika 8.5.- fotografija seta i snimanja.....18

Izvor: vlastita arhiva

Slika 8.6.- fotografija seta i snimanja sviranja violončela.....19

Izvor: vlastita arhiva

Slika 8.7- ubrizgavanje testosterona.....20

Izvor: vlastita arhiva

Slika 9.1.-1 Montaža u Adobe Premieru Pro.....22

Izvor: vlastita arhiva

Slika 9.2.- Montaža zvuka u Adobe Premieru Pro.....23

Izvor: vlastita arhiva

Slika 9.3- Primjer prve špice.....24

Izvor: vlastita arhiva

Prilozi